Hrvatski nobelovci: od Ružičke 1939. do Martinisa 2025.

Croatian Nobel Laureates: From Ružička (1939) to Martinis (2025)

Oporukom potpisanom u Parizu 27. prosinca 1895. švedski je kemičar, izumitelj i vlasnik stotine patenata Alfred Nobel svoje basnoslovno bogatstvo namijenio osnivanju Zaklade kojom je utemeljena Nobelova nagrada za područja iz kemije, fizike, medicine, književnosti i mira. Godine 1968. tomu je nizu pridodana i Nagrada za ekonomiju, kao šesta kategorija.

Kao uspješan poslovan čovjek iz bogate obitelji Alfred Nobel je 1867. patentirao proizvodnju dinamita na komercijalno uporabljivim eksplozivnim svojstvima nitroglicerina. Kako je već bio uspješan proizvođač željeza i čelika za ratna oružja, njegovi će mu patenti priskrbiti i epitet „proizvođača i trgovca smrti". Stoga je oporučno ostavio pozitivno nasljeđe čovječanstvu: Nobelova nagrada dodjeljuje se na godišnjoj razini najuspješnijima i najzaslužnijima kao najveće međunarodno priznanje koje neki znanstvenik ili izumitelj može primiti za svoj rad.

Prva Nobelova nagrada dodijeljena je 10. prosinca 1901., na petogodišnjicu njegova preminuća. Primio ju je njemački fizičar Alfred Röntgen za otkriće rendgenskih (X) zraka. Nobelovi laureati, osim priznanja koje im uručuje Švedska akademija, primaju i određenu novčanu nagradu. Dosad je Nobelova nagrada dodijeljena 663 puta, neki su je primili dvaput za istu a neki i za drugu kategoriju. Bilo je i onih koji su je odbili primiti, ali i onih kojima je oduzeta.

I Lijepa Naša ni tu ne zaostaje u svjetskim razmjerima. Uz nobelovce hrvatskoga podrijetla vezuje se pet imena: Leopold Lavoslav Ružička, Vladimir Prelog, Ivo Andrić, Paul L. Modrich i John M. Martinis.

Ružička je 1939. dobio Nobelovu nagradu za kemiju. Tada je radio u Eidgenössische Technische Hochschule (ETH), u Zürichu, gdje je i doktorirao kod njemačkoga kemičara Hermanna Staudingera. Kasnije je Ružičku u istom Laboratoriju naslijedio drugi hrvatski nobelovac Vladimir Pre-

In a will signed in Paris on 27 December 1895, the Swedish chemist, inventor, and holder of hundreds of patents Alfred Nobel bequeathed his immense fortune to the establishment of a foundation that created the Nobel Prize in the fields of chemistry, physics, medicine, literature, and peace. In 1968, the Prize in Economics was added to this list as a sixth category.

As a successful businessman from a wealthy family, Alfred Nobel patented the production of dynamite in 1867; having already established himself as an iron and steel magnate for weaponry, his patents would also earn him the epithet „merchant of death." Consequently, he bequeathed a positive legacy to humanity: the Nobel Prize is awarded annually to the most accomplished and deserving individuals, representing the highest international honor a scientist or inventor can receive for their work.

The very first Nobel Prize was awarded on 10 December 1901, the fifth anniversary of Nobel's death. It was received by the German physicist Wilhelm Röntgen for the discovery of X-rays. Nobel laureates also receive a monetary prize in addition to the honor bestowed upon them by the Swedish Academy. To date, the Nobel Prize has been awarded 663 times; some recipients won it twice – either in the same category or in two different ones. There have also been individuals who refused the Prize, as well as those from whom it was revoked.

Croatia (Lijepa Naša) does not lag behind on the global stage in this regard either. Five names of Croatian descent are associated with the Nobel Prize: Leopold Lavoslav Ružička, Vladimir Prelog, Ivo Andrić, Paul L. Modrich, and John M. Martinis.

Ružička received the Nobel Prize in Chemistry in 1939. At the time, he worked at the Eidgenössische Technische Hochschule (ETH) in Zürich, where he earned his doctorate under the German chemist Hermann Staudinger. Later, Ružička was succeeded at the same Laboratory by another Croatian Nobel laureate, Vladimir Prelog – a

CC BY

log, što je zanimljivost sama po sebi. Osim toga, njih dvojicu povezuje i školovanje u djetinjstvu, gdje su obojica bili učenici III. gimnazije u Osijeku. Ponešto o Vladimiru Prelogu možete pročitati i u ovom broju časopisa Prirodoslovlje. I Vladimir Prelog je dobio Nobelovu nagradu za kemiju 1975., podrijetlom Hrvat, rođen u Sarajevu. Treći nobelovac Ivo Andrić primio je svoju nagradu 1961. za književnost. Iako je podrijetlom Hrvat, studirao je u Zagrebu, školovalo ga je Hrvatsko kulturno društvo „Napredak", koje je osnovalo i fond „Vladimir Prelog – Ivo Andrić" u istu svrhu, Andrić se kasnije izjašnjavao kao Srbin. Podrijetlom američki Hrvat po djedovoj lozi izjasnio se i Paul L. Modrich, dobitnik Nobelove nagrade za kemiju 2015.

Prošle je godine odjeknula vijest da je dobitnik Nobelove nagrade za fiziku, profesor John M. Martinis, rođen i odrastao u Americi – također hrvatskoga podrijetla po očevoj strani.

Za razliku od ranijih i bivših laureata, ove godine imamo čast dočekati gospodina J. M. Martinisa u Zagrebu, 6. srpnja 2026., kao počasnoga člana Matice hrvatske i osobno mu uručiti ovaj svezak Prirodoslovlja s prigodnim člankom o kvantnim računalima, kojega je autor član Uredništva Miroslav Dorešić.

Tijekom boravka u Zagrebu profesor Martinis će održati predavanja na Institutu Ruđer Bošković i Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Ugostit će ga hrvatski premijer Andrej Plenković, a prigodno obraćanje održat će u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova. Nakon Zagreba razgledat će jedne od najljepših hrvatskih slapova i druge zanimljivosti u Nacionalnom parku Krka. Na Sveučilištu u Splitu primit će počasni doktorat 8. srpnja. Zatim će otploviti prema Visu i nakon 48 godina ponovno obići Komižu, očevo rodno mjesto. Posjet Hrvatskoj završit će predavanjem na Sveučilištu u Dubrovniku 13. srpnja.

Gospodinu Martinisu želimo ugodan boravak u Hrvatskoj, uz pozdrav: Do skora viđenja!

fact that is interesting in itself. Furthermore, the two share a connection through their early education, as both attended the High School (III Gymnasium) in Osijek. You can also read a bit about Vladimir Prelog in this issue of the journal. Vladimir Prelog, who was of Croatian descent and born in Sarajevo, received the Nobel Prize in Chemistry in 1975. The third Nobel laureate, Ivo Andrić, received the prize for Literature in 1961; although he was of Croatian descent, studied in Zagreb, and was educated with the support of the Croatian Cultural Society „Napredak" – which established the „Vladimir Prelog – Ivo Andrić" fund specifically for that purpose – Andrić later identified as a Serb. Paul L. Modrich, a Nobel Prize winner in Chemistry (2015), also identified as having Croatian roots on his grandfather's side.

Last year, news broke that Nobel Prize in Physics, Professor John M. Martinis – born and raised in America – is also of Croatian descent on his father's side.

Unlike previous and former laureates, this year we have the honor to welcome Mr. J. M. Martinis in Zagreb, on 6 July 2026, as an Honorary Member of Matica Hrvatska and personally present him this issue of the journal Prirodoslovlje with a feature article on quantum computers authored by Editorial Board member Miroslav Dorešić.

During his stay in Zagreb, Professor Martinis will give lectures at the Ruđer Bošković Institute and the Faculty of Sciences. He will be hosted by Croatian Premier Andrej Plenković, and will deliver an appropriate speech at the Ministry of Foreign and European Affairs. After Zagreb, he will visit some of the most beautiful Croatian waterfalls and other attractions in the Krka National Park. At the University of Split, he will receive an Honorary Doctorate on July 8. He will then sail to Vis and visit Komiža, his father's birthplace, again after 48 years. He will conclude his visit to Croatia with a lecture at the University of Dubrovnik on July 13.

We wish Mr. Martinis a pleasant stay in Croatia, with the following greeting: See you soon!

Barbara Bulat
Glavna i odgovorna urednica / Editor-in-Chief